

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Крилова Максима Сергійовича на тему: **«Інструменти публічного регулювання сфери водовідведення в Україні»**, подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

Актуальність теми дослідження. Сфера водовідведення є стратегічно важливим елементом критичної інфраструктури України, від функціонування якого безпосередньо залежать санітарно-епідеміологічне благополуччя, екологічна безпека та життєдіяльність територіальних громад. Повномасштабна військова агресія російської федерації та суттєві руйнування водного господарства поставили перед органами публічної влади принципово нові виклики. Поряд із завданнями євроінтеграції та адаптації вітчизняного законодавства до стандартів ЄС, на перший план вийшли питання забезпечення фізичної стійкості, автономності та оперативного відновлення об'єктів водовідведення в умовах воєнного стану.

У зв'язку з цим дисертаційне дослідження М. С. Крилова, яке розкриває трансформацію інструментарію публічного регулювання від моделей сталого розвитку та циркулярної економіки до моделей стратегічної адаптивності, що є надзвичайно актуальним і своєчасним на сьогодні. Крім практичного значення, дисертаційне дослідження має й високе теоретичне значення, адже дана проблематика ще мало досліджена в галузі публічного управління.

Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, базуються на ґрунтовному аналізі нормативно-правової бази, практичного досвіду функціонування підприємств водопровідно-каналізаційного господарства та міжнародних стандартів. Автор продемонстрував глибоке володіння методологією наукових досліджень у галузі публічного управління та адміністрування.

Дисертаційна робота Крилова М.С. виконана у Державному закладі вищої освіти «Університет менеджменту освіти» згідно з планом науково-дослідних робіт в межах теми: «Трансформація публічного управління розвитком соціального, економічного, політичного та людського потенціалів суспільства і держави» (державна реєстрація № 01200105398), в якій розроблено пропозиції з підвищення ефективності державного регулювання сфери водовідведення.

У дисертації запропоновано вирішення актуального наукового завдання в галузі публічного управління та адміністрування – теоретико-методологічному обґрунтуванні підходів та інструментарію публічного регулювання сфери водовідведення в Україні, розроблення обґрунтованих організаційно-правових пропозицій для органів публічної влади, спрямованих на забезпечення стійкості, відновлення та модернізацію інфраструктури водовідведення в умовах воєнного стану та мирного часу.

Наукова новизна й теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає в отриманні нових науково обґрунтованих результатів, які у сукупності вирішують актуальне наукове завдання щодо вдосконалення інструментарію публічного регулювання сфери водовідведення в Україні з урахуванням умов воєнного стану.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертації є такі:

вперше:

- розроблено модель організаційно-економічного механізму публічного регулювання сфери водовідведення в умовах воєнного стану, який призначений для стійкої адаптивності задля безперервності надання послуг та складається із взаємопов'язаних: антикризових планів водовідведення; мобілізаційно орієнтованої правової бази та ресурсозабезпечення; системи оперативного моніторингу пошкоджень та оцінки потреб; гнучких комплексів організаційних та економічних інструментів, які забезпечують прискорені узгоджені дії для забезпечення водовідведення в умовах воєнного стану; очікувані результати;

- розроблено типологію апробованих моделей публічного регулювання сфери водовідведення (економічна, басейнова, технологічна, сервісна, інтегрована) з виокремленням держав-лідерів їх застосування, регуляторів, основного цільового призначення, інструментів регулювання, джерел інвестицій, а також можливих напрямів застосування в Україні;

удосконалено:

- періодизацію становлення та розвитку публічного регулювання сфери водовідведення в Україні, яку уперше здійснено відповідно до державних пріоритетів публічного регулювання водовідведення, а саме: 1991–2004 рр. - інституційного становлення (формування первинної правової бази); 2005–2014 22 рр. – адміністративного стримування (період «дешевих тарифів»); 2010–2014 рр. – централізація (створення НКРКП, жорстке централізоване регулювання тарифів, збільшення інвестицій, підвищення якості послуг); 2015–2019 рр. – децентралізація та реформування (передача повноважень органам місцевого самоврядування, створення НКРЕКП, євроінтеграційні плани); 2020–2021 рр. антикризове регулювання в умовах COVID-19 (захист прав споживачів, мораторії на нарахування пені і штрафних санкцій за несплату, накопичення боргів); 2022 р. – дотепер – адаптивне регулювання в умовах війни (безпека, захист та відновлення інфраструктури, формування енергонезалежності);

- підхід стимулюючого тарифоутворення, який на відміну від європейського підходу довгострокового ціноутворення (РАВ-регулювання), передбачає повну модернізацію інфраструктури водовідведення, а також встановлення для підприємств на період більше трьох років жорстких вимог щодо щорічного зниження операційних витрат, впровадження системи штрафів та бонусів залежно від показників надійності;

- класифікацію зовнішніх факторів впливу на стабільність функціонування сфери водовідведення в Україні, яка на відміну від існуючих класифікацій, здійснена на основі сучасних характеристик впливу на сферу водовідведення, зокрема за сферою походження взаємопов'язаних факторів: геополітичні та безпекові, нормативно-правові та євроінтеграційні, економічні та фінансові, екологічні та кліматичні, демографічні та соціальні, технологічні та цифрові;

набули подальшого розвитку:

- понятійно-термінологічний апарат галузі знань «Публічне управління та адміністрування», а саме розвинуті поняття за темою дослідження на основі системного підходу: *«публічне регулювання сфери водовідведення»* – це цілеспрямований вплив органів публічної влади та суб'єктів громадянського суспільства за допомогою правових, організаційних, фінансових, інформаційних та інших інструментів на діяльність та поведінку у сфері водовідведення для

забезпечення сталого, справедливого і рівного доступу до якісних послуг водовідведення, в достатньому обсязі за економічно обґрунтованими цінами, а також для захисту екологічної системи (це поняття, на відміну від існуючих підходів, трактує цей процес не лише як суто галузевий чи організаційно-економічний механізм управління житлово-комунальним господарством, а як системну взаємодію суб'єктів публічної влади та громадянського суспільства, що базується на паритеті економічної доступності послуг, соціальної справедливості та екологічної безпеки); *«сфера водовідведення»* – сфера господарства та основні її елементи: стічні води та їх види, об'єкти (споруди, устаткування, пристрої, системи, заходи, процеси тощо) та суб'єкти господарської діяльності із збирання, транспортування та очищення стічних вод, а також супутні сфери (водопостачання, житлово комунальне господарство, відходи, екологія, охорона здоров'я, промисловість тощо), відносини та фактори (управлінський і регулюючий, економічний, екологічний, соціальний, технічний тощо), які впливають на функціонування сфери водовідведення (це поняття, на відміну від чинних законодавчих та нормативно-правових трактувань, де увага акцентується виключно на технологічному циклі (збирання, транспортування, очищення), визначає сферу водовідведення як самостійний об'єкт публічного регулювання з широким спектром міжгалузевих зв'язків, що потребує інтегрованих управлінських інструментів для збалансування інтересів держави, бізнесу та населення); *«система нецентралізованого водовідведення»* – як сукупність об'єктів водовідведення для збирання, транспортування та/або очищення та скидання стічних вод (споруди та пристрої, вигрібні ями та септики тощо), які не підключені (технологічно не приєднані) до централізованої системи водовідведення, призначені для прийому та накопичення стічних вод (це поняття, на відміну від законодавчо визначеного поняття, дозволяє охопити всі види діяльності нецентралізованого водовідведення, що підлягають регулюванню);

- систематизація інструментів публічного регулювання сфери водовідведення, що на відміну від теоретично обґрунтованих інструментів, здійснена відповідно до чинних вітчизняних правових засад в межах відповідних публічно-управлінських механізмів, зокрема упорядковано такі інструменти: нормативно-правові (законодавство); адміністративні (ліцензування, дозволи, державний нагляд); технічні (державні стандарти та вимоги, будівельні норми, технічні умови (ТУ)); економічні (тарифи, екологічний податок за скиди, штрафи та пені, фінансова підтримка, субсидії, інвестиційна програма); екологічні (нормативи гранично допустимих скидів, екологічний податок); інформаційні (публікація інформації про тарифи та якість послуг, громадські слухання, моніторинг та звітність); цифрові (цифрові системи); соціальні (пільги); політичні (рішення);

- комплекс принципів публічного регулювання сфери водовідведення з урахуванням європейських підходів, до яких віднесено загальні принципи: розмежування повноважень; багаторівневого врядування; прозорості; підзвітності; забезпечення прав людини; стратегічного планування; забезпечення сталого розвитку; спеціальні принципи: справедливого і рівного доступу до послуг водовідведення; забезпечення захисту екологічної системи, екологічної відповідальності; обґрунтованості тарифів щодо водовідведення;

запобіжного характеру заходів щодо охорони поверхневих вод, підземних вод та джерел, внутрішніх морських вод та територіального моря; ліцензування діяльності у сфері водовідведення; визнання об'єктів водовідведення стічних вод населених пунктів від системи енерго-, газо-, водо-, теплопостачання як об'єктів підвищеної небезпеки; технологічної цілісності (нерозривність мереж та споруд водовідведення); відмінною характеристикою цих принципів є те, що вони фактично є підпринципами законодавчо визначеного принципу «державного управління і регулювання відносин у сфері водовідведення» (Закон України «Про водовідведення та очищення стічних вод»).

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що розроблені алгоритми та практичні пропозиції щодо вдосконалення інструментарію публічного регулювання можуть бути безпосередньо використані органами державної влади (Міністерством розвитку громад та територій України, НКРЕКП) та органами місцевого самоврядування при розробці стратегій відновлення критичної інфраструктури, формуванні тарифної політики та запровадженні децентралізованих систем водовідведення у громадах.

Практична цінність результатів посилюється тим, що розроблені пропозиції використовуються в повсякденній роботі здобувача в Київській міській державній адміністрації в нормотворчій діяльності.

Результати дослідження мають перспективу використання і в освітньому процесі, зокрема при викладанні дисциплін, пов'язаних із публічним управлінням і регулюванням, забезпечення безперебійного і надійного водовідведення, захистом критичної інфраструктури тощо, а також у системі підвищення кваліфікації посадових осіб місцевого самоврядування.

Повнота відображення результатів дисертаційної роботи в публікаціях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження відображено у публікаціях автора. За результатами дисертаційного дослідження здобувачем опубліковано: 11 статей у наукових фахових виданнях МОН України (за спеціальністю 281 – «Публічне управління та адміністрування») та 8 тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій, форумів, семінарів.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційного дослідження апробовано на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління та адміністрування в умовах війни і в поствоєнний період в Україні» (м. Київ); V Міжнародній науково-практичній конференції «Публічне управління в умовах воєнного часу та надзвичайних ситуаціях: сучасний стан, проблеми, перспективи розвитку» (м. Переяслав, 30 листопада 2022 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інтеграція науки та бізнесу у відновленні 27 національної економіки: вибір моделей та механізму реалізації» (м. Чернігів, 27 грудня 2022 р.); I Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні аспекти реформування системи публічного управління в умовах воєнного часу» (м. Переяслав, 2 червня 2023 р.); науково-практичній конференції з міжнародною участю «Національна безпека України в умовах воєнного стану. Складові національної безпеки в умовах воєнного стану» (м. Київ, 9–11 серпня 2023 р.); I Науково-практичній конференції з міжнародною участю (м. Чернігів, 6–8 березня 2024 р.); Всеукраїнській науково-практичній

конференції за міжнародною участю (м. Івано-Франківськ, 30 травня 2025 р.); І Міжнародній науково-практичній конференції (м. Івано-Франківськ, 27 листопада 2025 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні положення та результати дослідження Крилова М.С. є самостійним внеском автора у розв'язання важливого науково-практичного завдання щодо реформування водопровідно-каналізаційної галузі України.

Дотримання академічної доброчесності. Дисертація містить результати власних досліджень автора, а використання ідей, результатів і текстів інших авторів супроводжується відповідними посиланнями, що прямо зазначено на титульній сторінці роботи. Це дає підстави констатувати дотримання загальних вимог академічної доброчесності при підготовці дисертації. З метою перевірки оригінальності тексту дисертації здійснено комп'ютерний аналіз за допомогою ліцензованої системи StrikePlagiarism, за результатами якого підтверджено відсутність неправомірних запозичень та відповідність академічним стандартам.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків, рекомендацій, які виносяться на захист. Аналіз змісту дисертації свідчить, що автором здійснено вдалий добір теоретичних, загальнонаукових і прикладних підходів до дослідження проблеми інструментів публічного регулювання сфери водовідведення в Україні в умовах сучасних викликів та воєнного стану. Достовірність наукових положень забезпечується логічною структурою дисертації, узгодженістю мети, завдань, об'єкта, предмета та методів дослідження, використанням широкої джерельної бази, належним опрацюванням наукової літератури та опорою на практичний досвід здобувача у Київській міській державній адміністрації.

У першому розділі дисертації обґрунтовано теоретико-методологічні засади публічного регулювання сфери водовідведення та здійснено комплексне дослідження його понятійно-категоріального апарату з використанням системного підходу. Автором уточнено сутність понять «публічне регулювання сфери водовідведення», «сфера водовідведення» та «система нецентралізованого водовідведення», а також запропоновано комплексну систему принципів публічного регулювання (розділену на загальні та спеціальні). Також здійснюється поглиблена систематизація інструментів публічного регулювання відповідно до чинних правових засад за різними публічно-управлінськими механізмами (адміністративні, нормативно-правові, економічні, екологічні, соціальні, політичні, інформаційні, цифрові, технічні) та уточнено періодизацію еволюційного розвитку галузі в Україні.

У другому розділі проаналізовано стан застосування економічних та екологічних інструментів регулювання сфери централізованого й нецентралізованого водовідведення в Україні, виявлено наявний «інституційний розрив» між застарілою регуляторною базою та потребами відбудови інфраструктури. Окрему увагу приділено вивченню та систематизації зарубіжного досвіду публічного регулювання сфери водовідведення, на основі чого розроблено типологію апробованих у світі моделей (економічна, басейнова, технологічна, сервісна, інтегрована) та оцінено можливості їх імплементації в Україні.

У третьому розділі визначено п'ять стратегічних пріоритетів розвитку публічного регулювання сфери водовідведення (тарифний, цифровий, інституційний, стимулюючий та громадський) і сформовано перспективні напрями модернізації інструментарію. Обґрунтовано авторські моделі організаційно-економічного механізму публічного регулювання, адаптовані до умов мирного часу, воєнного стану та поствоєнного відновлення (зокрема механізм забезпечення стійкості, децентралізації та переходу до концепції стратегічної адаптивності).

Окремо слід відзначити значний науковий і практичний ефект від реалізації результатів дисертаційного дослідження. Окрім успішного імплементації ключових положень у практичну діяльність Міністерства розвитку громад та територій України й Київської міської державної адміністрації, здобутки автора мають прикладне значення для нормативно-правового забезпечення реформи сфери водовідведення. Зокрема, сформовані концептуальні підходи створюють підґрунтя для розробки галузевих стандартів, впровадження цифрових інструментів вимірювання якості послуг та підвищення рівня інституційної стійкості суб'єктів господарювання в умовах кризи, а також інтегровані в освітній процес закладів вищої освіти й систему підвищення кваліфікації.

Оцінювання мови та стилю дисертаційної роботи. Дисертацію викладено українською мовою у науковому стилі, з дотриманням логічної послідовності викладу, належного рівня узагальнення матеріалу та використанням коректного понятійно-термінологічного апарату. Структура роботи є цілісною, а зміст розділів і підрозділів підпорядкований досягненню поставленої мети та розв'язанню визначених завдань дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертації доцільно висловити окремі зауваження та побажання, що мають дискусійний характер:

1. На сторінках 2–3 в анотації і на сторінках 16–18 дисертації автор зазначив про зміну пріоритетів публічного регулювання сфери водовідведення від лінійних стратегій «сталого розвитку» до гнучких адаптивних моделей. Однак, автором не достатньо розкрито питання як саме змінилася концептуальна модель публічного регулювання сфери водовідведення після початку повномасштабної війни, і у чому полягає відмінність між лінійною моделлю «сталого розвитку» та запропонованою моделлю «стратегічної адаптивності»?

2. На сторінці 43 дисертації автором запропоноване нове поняття «публічне регулювання сфери водовідведення». Необхідно зазначити як це авторське поняття відрізняється від існуючих у законодавстві та науці суто галузевих чи організаційно-економічних трактувань?

3. У підрозділі 1.3 дисертації (стор. 64–88) автор розглядає питання типології інструментів публічного регулювання, їх класифікації за певними критеріями для ефективного впливу на суспільні та економічні процеси. Однак у дисертації не достатньо розкрито питання яку типологію інструментів публічного регулювання у сфері водовідведення пропонує автор і як вони згруповані за змістом публічно-управлінських механізмів?

4. В дисертації на сторінках 2, 4, 23, 35–37, 129–141 автор пропонує стратегічний перехід від великих централізованих систем водовідведення і очищення стічних вод до мережі незалежних локальних систем для окремих

мікрорайонів, громад чи об'єктів заради безпеки критичної інфраструктури в умовах війни. Разом з тим, не достатньо розкрито питання чому традиційна монопольна централізована система водовідведення виявилася вразливою під час воєнного стану, і які публічно-управлінські рішення ви пропонуєте для розвитку нецентралізованого водовідведення?

Проте висловлені зауваження не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи, мають рекомендаційний та дискусійний характер і можуть бути враховані автором у подальших наукових розвідках.

Висновок. На підставі проведеного аналізу можна стверджувати, що дисертаційна робота Крилова Максима Сергійовича на тему «Інструменти публічного регулювання сфери водовідведення в Україні», що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування», є самостійною, завершеною, цілісною науковою працею, яка має наукову новизну, теоретичне та практичне значення. За актуальністю, змістом, логікою побудови, обсягом, повнотою викладення матеріалу, обґрунтованістю наукових положень і достовірністю отриманих результатів, можна зробити висновок, що дисертація Крилова Максима Сергійовича відповідає чинним вимогам, зокрема, «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами та доповненнями постанова № 341 від 21 березня 2022 року), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії галузі знань 28 «Публічне управління та адміністрування» за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат наук з державного управління,
доцент, завідувач кафедри публічного
управління і проєктного менеджменту
ННІМП ДЗВО «УМО»

Володимир МОРОЗ

підпис
ЗАСВІДЧУЮ:
Нак. від. роботи
з персоналом